

Det går en grense for hvor uetterrettelige påstander pressen kan fremsette mot helsepersonell. Det er konklusjonen etter at Dagbladet og Avisa Nordland er dømt i retten til å betale økonomisk oppreisning for ærekrenkelser mot helsearbeidere

Fagfolk i pressens gapestokk

To dommer slår fast at straff for krenkende ytringer er et angrep på ytringsfriheten (1, 2). Så har da også Dagbladet anket til Høyesterett etter at de i to instanser er dømt til å betale ambulansarbeider Erik A. Schjenken oppreisning for ærekrenkelser, mens Avisa Nordland har anket saken mot kirurg Miroslav Kunda til lagmannsretten (3, 4).

Erik A. Schjenken var en av to ambulansarbeidere som i august 2007 rykket ut til Sofienbergparken i Oslo da en mann med somalisk herkomst, Ali Farah, ble slått ned etter et munnhuggeri. Da ambulansen kom frem, urinerte Farah både på bakken, på Schjenkens kollega og på ambulansen. Begge ambulansarbeiderne oppfattet dette som en bevisst handling, selv om det senere kom frem at slik atferd i sjeldne tilfeller kan skyldes hodeskade. Schjenken og kollegaen mente at Farah burde transporteres til Legevakten i Oslo, men nektet å ta ham med i ambulansen. Farah ble tatt med i en taxi til Legevakten og ble noe senere overført til Oslo universitetssykehus, Ullevål, der han ble operert for hjerneblødning etter at tilstanden forverret seg (2).

Da ambulansen forlot Sofienbergparken, oppsto en svært amper stemning og de neste dagene eksploderte saken i mediene. En rekke offentlige personer, deriblant helseminister Sylvia Brustad (Ap) og arbeids- og sosialminister Bjarne Håkon Hanssen (Ap), koblet hendelsen til «institusjonalisert rasisme». Fylkeslegen i Oslo og Akershus konkluderte med at ambulanspersonellet hadde utvist «klart diskriminerende atferd» med «rasistiske overtoner». Også Likestillings- og diskrimineringsombudet kom med en liknende konklusjon. Senere ble påstandene om rasistisk atferd tilbakevist av Statens helsetilsyn og Likestillingsnemnda, men Schjenken fikk advarsel av Helsetilsynet for ikke å ha ytt omsorgsfull hjelp.

Pressen og Den europeiske menneskerettighetsdomstolen er enige om at pressen skal stå friere i kommentarer og lederartikler enn i reportasjer. Dagbladet er imidlertid først og fremst dømt for at de svært sterke påstandene i leder- og kommentarartiklene er basert på unøyaktigheter og faktafeil som avisen hadde innsyn i eller burde ha visst om (2). En påstand er at Farah ikke ble undersøkt, en annen at han ble etterlatt i bevisstløs tilstand. Retten mente at påstandene tydet på så alvorlig faglig svikt at det måtte kreves «et godt objektivt belegg» for dem. Ifølge retten hadde ikke Dagbladet et slikt belegg.

Avisa Nordland er dømt etter at den i en serie artikler slo opp at to kirurger ved Nordlandssykehuset i Bodø feilbehandlet pasienter med mistanke om pancreaskreft ved unødige å fjerne friske organer. Operasjonene var gjennomført i strid med funksjonsfordelingen i helseregionen, noe sykehuset raskt påtok seg skylden for. Derimot opplevde sentrale fagfolk at det var vanskelig å få formidlet at så omfattende kirurgi kunne være nødvendig for å avklare mistanke om pancreaskreft (1). Saken førte til svært sterke reaksjoner fra legehold, spesielt fordi kirurgene var identifisert med navn og bilde. Leder i Overlegeforeningen, Arne Refsum, oppfordret til presseboikott (5).

Etter at Avisa Nordland ved to anledninger ble frifunnet av Pressens faglige utvalg (PFU) har utvalgets representanter for allmennheten, som er i mindretall, gått langt i å innrømme at sakene kanskje burde fått et annet utfall. I et avisinnlegg skriver de: «Saker der nettopp utelatelse av fakta utgjør det sentrale presseetiske bruddet, er ekstra utfordrende for utvalget – spesielt dersom faktamanglene ikke kommer klart frem og blir forklart i klagen.»(6).

De menneskelige konsekvensene av de to sakene var formidable. Erik A. Schjenken ble drapstruet og alvorlig suicidal. Ullevål forsvarte først handlemåten, for senere å ta Schjenken ut av aktiv tjeneste gjennom en pressemelding. Ved å konsekvent uttrykke full tillit til Schjenken som fagperson, men avvente Helsetilsynets endelige konklusjoner, kunne sykehuset kanskje unngått å bli drevet fra skanse til skanse. Kunda ble støttet av sykehuset, men sluttet i all hast og forlot landet. Også i Danmark fikk barna hans spørsmål om ikke faren var en morder. Det verserte også rykter om organhandel (7).

Sakene er en påminnelse om at åpenhet lønner seg: Ifølge retten forsøkte Dagbladet først å balansere dekningen, men dette ble vanskelig fordi Schjenken ble pålagt munnkurv (2). Samtidig bidro uttalelser fra myndighetspersoner og politikere til å blåse opp saken. Slik forhåndsprosedyre kan være ødeleggende for tilliten til Helsetilsynets arbeid og uavhengighet.

Det er selvsagt forståelig at Schjenken og Kunda har gått rettens vei for å gjenopprette sin faglige ære etter at de ble forvandlet fra fagfolk til folkefiender over natten. Likevel bør pressen og helsepersonell ha felles interesser i å holde presseoppslag unna retten, både for å verne om ytringsfriheten, men også av menneskelige og økonomiske hensyn. Det er også uheldig hvis pressen unngår kritisk helsejournalistikk av frykt for søksmål. Skal sakene holdes unna rettsapparatet, kan ikke Pressens faglige utvalg, som har behandlet klager i begge sakene, la være å reagere fordi det ikke forstår sakenes kjerne (6). I så fall bør utvalget vurdere å be om eksperthjelp for å få sakene bedre opplyst.

Uavhengig av hvilke sluttsatser Hålogaland lagmannsrett og Høyesterett vil dra, kan dommene forhåpentligvis føre til debatt om standarden på norsk helsejournalistikk. De færreste vil synes det er greit å få sitt faglige renommé rasert på bakgrunn av ærekrenkelser med manglende rot i virkeligheten.

Per Helge Måseide
p.h.maseide@medisin.uio.no

Per Helge Måseide (f. 1966) er overlege ved Barne- og ungdomsklinikken ved Akershus universitetssykehus og redaktør i fagbladet Journalen. Han har arbeidet som journalist i Tidsskriftet. Forfatter har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir følgende interessekonflikter: Han har vært ansatt ved Oslo universitetssykehus.

Litteratur

1. Dom avsagt 11.03.2013 i Salten tingrett. Ratislav Kunda mot Avisa Nordland AS. Saksnr. 12-110779TVI-SALT. www.nored.no/content/download/7082/44313/version/1/file/IJ-nr [28.7.2013].
2. Dom avsagt 22.04.2013 i Borgarting lagmannsrett. AS Dagbladet mot Erik Albin Schjenken. Saksnr. 11-137649ASD-BORG/03. www.lovdato.no/tr/lrb/lb-2011-137649.html [28.7.2013].
3. Dagbladet anker Schjenken-dommen. <http://nored.no/Redaktoernyheter/Dagbladet-anker-Schjenken-dommen> [28.7.2013].
4. Avisa Nordland anker dommen i legesaken. <http://nored.no/Redaktoernyheter/Avisa-Nordland-anker-dommen-i-legesaken> [28.7.2013].
5. Lund MB. Overleger og medier. Tidsskr Nor Legeforen 2011; 131: 452.
6. Serck-Hanssen C, Sannum E, Syse H. Inkonsistent kritikk av PFU. Aftenposten 11.4.2013. www.aftenposten.no/mening/debatt/Inkonsistent-kritikk-av-PFU-7170829.html#Ufa5HBY1Ag [28.7.2013].
7. Østtveit K. Sydebukkene. A-magasinet 24.6.2011